

Nr 22.

Ankom till riksdagens kansli den 11 mars 1938 kl. 2 e. m.

Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förfoganderätt för luftskyddets behov, dels ock en i ämnet väckt motion.

Genom en den 19 november 1937 dagtecknad proposition, nr 4, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till

L a g

om förfoganderätt för luftskyddets behov.

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Bestämmelserna i 2—15 §§ skola äga tillämpning allenast då luftskydds-tillstånd, varom förmåles i 13 § luftskyddslagen, är rådande.

2 §.

Konungen eller, efter Konungens förordnande, länsstyrelse eller annan myndighet äger föreskriva, att invånare å ort, som hotas av anfall från luften, skola taga uppehåll utom sin bostad eller bostadsort, ävensom, i den mån det prövas nödvändigt, bestämma, varest uppehåll skall tagas.

3 §.

1 mom. Länsstyrelsen äger, då det prövas nödvändigt för luftskyddsändamål, taga i anspråk markområden, byggnader, utrymmen, transportmedel, utrustningspersedlar, materialier och annan egendom, som tillhör eller innehaves av kommuner eller enskilda. Utrustningspersedlar eller materialier, som någon innehar för beredande av luftskydd åt sig eller sin familj eller hos honom anställda personer eller för skyddande av egendom, vilken av honom innehaves, må dock icke tagas i anspråk i vidare mån än persedlarna eller materialierna finnas vara obehövliga för sådant ändamål.

2 mom. Markområden, byggnader och utrymmen så ock transportmedel, vilka icke stadigvarande erfordras för luftskyddsändamål, tagas i anspråk med nyttjanderätt. Egendom, som kan antagas bliva förbrukad eller förstörd eller komma att väsentligt minska i värde, tagas i anspråk med äganderätt.

Bihang till riksdagens protokoll 1938. 9 saml. 2 avd. Nr 22—23. 679 38 1

Annan egendom tages i anspråk med nyttjanderätt, såvida icke länsstyrelsen finner lämpligt eller ägaren påfordrar, att egendomen övertages med äganderätt.

4 §.

1 mom. Ägare eller innehavare av anläggning, inrättning, fastighet eller annan egendom, för vilken luftskyddsplan uppgjorts eller luftskydd eljest erfordras, är pliktig att tåla eller vidtaga de åtgärder med avseende å egendomen ävensom dess inredning och utrustning, som av länsstyrelsen prövas erforderliga för luftskyddets genomförande.

2 mom. Underlåter någon att vidtaga åtgärd, som i 1 mom. avses, äger länsstyrelsen ombesörja denna, och må kostnaden härför, efter prövning av domstolen i den ort, där åtgärden ägt rum, uttagas av den försumlige, i den mån han icke på grund av stadgande i denna lag eller eljest är berättigad till ersättning för åtgärden.

5 §.

1 mom. För åtgärd, som avses i 3 § 1 mom. eller 4 § 1 mom., är med nedan i 2 och 3 mom. angivna undantag ägare eller innehavare av egendom, som beröres av åtgärden, berättigad till ersättning av kronan.

För egendom, som övertages med äganderätt, lämnas full ersättning. Då egendom tages i anspråk med nyttjanderätt, lämnas full ersättning för avkastning eller nytta, som ägaren eller innehavaren går förlustig, samt för skada eller avsevärd försämring, som i följd av egendomens begagnande för luftskyddsändamål uppkommer å egendomen. Kostnad eller skada i följd av åtgärd, som avses i 4 § 1 mom., skall till fullo gottgöras.

2 mom. Ersättning utgår icke till kommun för materiell, som inom luftskyddsområde, vartill kommunen hör, tages i anspråk för ordnings- eller vakttjänst, brandtjänst, indikerings-, sanerings- eller röjningstjänst, reparations-tjänst, sjukvårdstjänst eller annan dylik luftskyddstjänst, ej heller för mistad avkastning eller nytta av annan kommunen tillhörig egendom, som tages i anspråk med nyttjanderätt.

3 mom. Avser åtgärden huvudsakligen beredande av skydd för viss egendom eller dess ägare eller innehavare eller för personer, som vid den tid, då luftskyddstillstånd inträdde, bodde eller vistades inom egendomen eller eljest nyttjade denna, utgår ersättning allenast om och i den mån det med avseende å storleken av kostnad eller skada, som föranledes av åtgärden, samt omständigheterna i övrigt prövas skäligt.

6 §.

Anspråk på ersättning för åtgärd, som avses i 3 § 1 mom. eller 4 § 1 mom., skall, där ej 4 § 2 mom. är tillämpligt, prövas i den ordning, som är stadgad beträffande rekvisition för krigsmaktens behov. Ändå att egendom, som tages i anspråk, är avsedd att tillhandahållas endast vid särskilda tillfällen, må ersättningen bestämmas en gång för alla, dock att inskränkning därigenom icke sker i rätten till ersättning för skada, som ej förutsetts. Angående sätt och tid för ersättningens erläggande skall gälla vad i rekvisitionslagen stadgas om likvid för fullgjord rekvisition.

7 §.

Har med äganderätt tagits i anspråk egendom, som borgenär hade såsom pant eller eljest under panträtt i handom, skall ersättningen för egendomen överlämnas till överexekutor i den ort, där egendomen togs i anspråk. Lag samma vare, där borgenären hade panträtt i egendomen utan att hava den under panträtt i handom eller ägde rätt att kvarhålla egendomen till säkerhet för fordran samt borgenären tillika, innan ersättningen guldits, yrkat utfå betalning därur hos den, som det tillkommer att gälda ersättningen.

I fråga om överexekutors förfarande med ersättning, som avses i föregående stycke, skall gälla vad om fördelning hos utmätningsman av köpeskilling för utmätningsvis såld lös egendom är stadgat.

8 §.

Länsstyrelsen äger ålägga envar att lämna upplysning huruvida och i vilken myckenhet han innehar viss egendom, som kan behöva tagas i anspråk för luftskyddsändamål.

Äsidosätter någon skyldighet att lämna upplysning, som i första stycket avses, eller finnes skäligen anledning misstänka, att han söker vilseleda i fråga om sitt innehav av egendom, som där sägs, må undersökning verkställas av kontor, lagerlokal eller annan lägenhet, varöver han föfogar, så ock granskning ske av hans handelsböcker och affärshandlingar. I fråga om befogenhet att besluta angående undersökning eller granskning, som nu nämnts, samt beträffande tid, då undersökning må äga rum, och förfarandet därvid skola bestämmelserna angående husrannsakan äga tillämpning.

9 §.

Kommun är pliktig att i enlighet med planerna för luftskyddet på anfordran av länsstyrelsen ställa kommunala kårer ävensom annan hos kommunen anställd personal till förfogande för luftskyddstjänst; dock vare kommun icke skyldig att för något slag av luftskyddstjänst tillhandahålla större personal än som, då luftskyddstillstånd inträdde, var anställd inom vederbörande kår eller annan mot luftskyddstjänsten svarande gren av kommunens förvaltning.

För fullgörande av vad enligt första stycket åligger kommun utgår icke ersättning.

10 §.

Länsstyrelsen äger uttaga erforderlig personal för att fullgöra luftskyddstjänst. Därvid må icke uttagas män under aderton eller över sextio år eller kvinnor, såvida de icke frivilligt åtaga sig den tjänstgöring, varom är fråga, eller ock behovet av personal icke annorledes kan på tillfredsställande sätt fyllas.

11 §.

För tillfälligt utförande av arbete för luftskyddet, som är av synnerligen brådskande art och ej är att hänföra till luftskyddstjänst, äger länsstyrelsen uttaga varje för sådant arbete lämpad person.

Agare eller innehavare av fastighet eller annan egendom, som upplåtits

till bostäder, samt personer, vilka i fråga om tillsyn å egendomen företräda ägaren eller innehavaren, ävensom arbetsgivare äro skyldiga att lämna biträde vid sådan uttagning av personal, som avses i denna paragraf.

12 §.

För uttagande av personal, som avses i 10 § och 11 § första stycket, äger länsstyrelsen ålägga envar att inställa sig inför länsstyrelsen eller den, som av länsstyrelsen förordnats att biträda med uttagningen. Den som uttagits är skyldig att i avseende å tjänsten eller arbetet ställa sig till efterrättelse de föreskrifter, som meddelas av länsstyrelsen, vederbörande luftskyddschef eller den eller de personer, som av länsstyrelsen förordnats att utöva befäl över uttagen personal.

Om ersättning till uttagen personal gäller vad därom framdeles kan bliva bestämt.

13 §.

Därest någon utebliver utan anmänt laga förfall eller avviker från tjänstgöring eller arbete, vartill han uttagits enligt 10 § eller 11 § första stycket, eller från förrättning, vid vilken han jämlikt 12 § ålagts inställa sig, äger länsstyrelsen förordna, att han omedelbart skall genom polismyndighetens försorg hämtas.

14 §.

Länsstyrelsen må i den utsträckning, som finnes lämplig, uppdraga åt luftskyddschef att inom luftskyddsområde utöva de befogenheter, som enligt 3 och 4 §§. 8 § första stycket samt 9—13 §§ tillkomma länsstyrelsen.

15 §.

1 mom. Över luftskyddschefs beslut i ärende, som avses i denna lag, må besvär anföras hos länsstyrelsen inom tjugu dagar från det klaganden erhållit del av beslutet.

Beslut, som enligt denna lag meddelats av länsstyrelse eller annan myndighet, varom förmäles i 2 §, må överklagas hos Konungen inom tid, som i allmänhet är bestämd för överklagande av förvaltande myndigheters och ämbetsverks beslut.

2 mom. Myndighets beslut i fall, som avses i 2—4 och 8—14 §§, skall lända till efterrättelse utan hinder av förd klagan.

16 §.

Har någon åsidosatt föreskrift eller föreläggande, som meddelats med stöd av denna lag eller enligt 22 § utfärdade bestämmelser, straffes med dagsböter eller fängelse; äro omständigheterna synnerligen försvårande, må dömas till straffarbete i högst två år. Lag samma vare, där någon i fall, som i 8 § första stycket sägs, mot bättre vetande lämnat oriktig uppgift om förhållande, som i sistnämnda lagrum avses.

Fortsätter någon under tid, då han är ställd under tilltal för brott, som i första stycket sägs, samma brott, skall han för varje gång åtal därför anhängig-

gjorts fällas till det straff, som är bestämt för sådant brott; dock må sammanlagt frihetsstraff icke överstiga två år.

17 §.

Vad som inhämtas vid undersökning eller granskning, som i 8 § andra stycket omförmäles, må ej yppas i vidare mån än som erfordras för vinnande av det med undersökningen eller granskningen avsedda ändamålet. Bryter någon häremot, straffes med dagsböter eller fängelse.

18 §.

Brott, som i 17 § sägs, må av allmän åklagare åtalas allenast efter angivelse av målsäganden.

Böter, som ådömas enligt denna lag, tillfalla kronan. Saknas tillgång till deras gäldande, skola de förvandlas enligt allmän lag.

19 §.

Beträffande ersättning, vartill någon enligt denna lag blivit berättigad under luftskyddstillstånd, skola, ändå att luftskyddstillståndet upphört, lagens bestämmelser fortfarande äga tillämpning.

Anspraak på ersättning skall vid talans förlust framställas inom sex månader efter det luftskyddstillståndet upphört eller, där förhållande, varå anspråket grundas, yppats efter luftskyddstillståndets upphörande, inom sex månader efter det förhållandet yppades, dock senast inom två år efter luftskyddstillståndets upphörande.

20 §.

Ändå att luftskyddstillstånd icke är rådande, må Konungen ålägga ägare eller innehavare av viss anläggning att med avseende å driften vid anläggningen vidtaga sådan åtgärd, som icke utan äventyrande av luftskyddet kan anstå och icke för ägaren eller innehavaren medför oskälig kostnad.

Underlåter någon att ställa sig till efter rättelse åläggande, varom i första stycket sägs, äger Konungen förelägga vite; Konungen må ock låta ombesörja åtgärden, och skall för sådan händelse vad i 4 § 2 mom. är stadgat om uttagande av kostnad äga motsvarande tillämpning.

21 §.

Vad i denna lag är stadgat om länsstyrelse gäller i fråga om Stockholm överståthållarämbetet.

22 §.

Konungen äger meddela närmare bestämmelser med avseende å tillämpningen av denna lag.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1938.

I samband med propositionen har utskottet till behandling förehått en i anledning av densamma inom första kammaren väckt motion, nr 167, i vilken herr *Reuterskiöld* hemställt, att riksdagen ville, därest överhuvud propositionen nr 4 skulle bifallas, *dels* avslå §§ 8, 9 och 12, *dels* på sätt i motionen antytts omformulera §§ 2, 4 och 6, *dels* i övrigt härefter anpassa övriga stadganden i den föreslagna lagen.

För de särskilda spörsmål, som avses i motionen, kommer närmare redogörelse att lämnas i det följande. Beträffande de skäl, som anförts till stöd för det i propositionen framlagda lagförslaget, ävensom i fråga om de skäl, som motionären andragit till stöd för sina yrkanden, får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas här nedan, hänvisa till propositionen och motionen.

Sedan 1937 års riksdag bifallit Kungl. Maj:ts propositioner nr 211 med förslag till luftskyddslag och nr 212 angående anslag till civilt luftskydd, hava den 11 juni 1937 utfärdats dels luftskyddslag, dels kungörelse med närmare bestämmelser om luftskyddslagens tillämpning (luftskyddskungörelse) och dels instruktion för luftskyddsinspektionen (Sv. förf.-saml. nr 504—506). Genom dessa författningar har frågan om luftskyddets organisation och dess planläggning i fredstid vunnit sin lösning. Frågan om införande av lagbestämmelser av beskaffenhet att innefatta starkare ingrepp i privaträttsliga förhållanden — särskilt bestämmelser med avseende å luftskyddets genomförande i händelse av krig eller krigsfara — hava däremot lämnats utanför den genomförda lagstiftningen.

Gällande bestämmelser angående behovstäckningen vid krig eller krigsfara avse endast krigsmaktens behov och grunda sig på § 74 regeringsformen. Med stöd av nämnda grundlagsbud hava utfärdats lagen den 24 maj 1895 angående skyldighet för kommuner och enskilda att fullgöra rekvisitioner för krigsmaktens behov (den s. k. rekvisitionslagen), lagen den 9 april 1926 angående anskaffande av fartyg för krigsmaktens ställande på krigsfot (fartygsuttagningslagen) samt lagen den 27 april 1934 om anskaffning av hästar och fordon för krigsmaktens ställande på krigsfot (häst- och fordonsanskaffningslagen). Till samtliga dessa lagar hava tillämpningsförfattningar utfärdats.

Genom propositionen nr 3 till innevarande års riksdag har Kungl. Maj:t framlagt, förutom förslag till ny rekvisitionslag, även förslag till lag om skyldighet i vissa fall att i fredstid tillhandahålla förnödenheter m. m. för krigsmaktens behov samt lag om förfogande över viss egendom för krigsmaktens behov (militär förfogandelag). Sistnämnda båda lagförslag grunda sig icke å § 74 regeringsformen utan äro närmast att betrakta såsom en form av expropriationslagstiftning. Sålunda förutsättes icke för de föreslagna lagarnas tillämpning, att beslut om mobilisering meddelats. Utskottet har behandlat de genom propositionen nr 3 framlagda förslagen i sitt denna dag avgivna utlåtande nr 21.

Tillförordnade chefen för socialdepartementet, statsrådet Forslund, har i den föreliggande propositionen framhållit bland annat, att då luftskyddet er-

hållit en från krigsmakten helt skild organisation, komplexet av militära krigshushållningsförfattningar och förslag därtill icke kunde tillgodose luftskyddets behov. Den allmänna förfogandelag, som vore avsedd att framläggas för riksdagen först på ett senare stadium, lämpade sig icke som grundval för luftskyddets krigsförberedelser, vilka kunde behöva hastigt sättas i verket utan avvaktande av riksdagens sammanträdande. Sistnämnda lag kunde däremot få stor betydelse i fråga om tillverkning och anskaffning av sådan luftskyddsmateriell m. m., som senare kunde bliva erforderlig. För närvarande saknades emellertid — frånsett vissa stadganden i luftskyddslagen — bestämmelser om tvångs- och förfoganderätt för luftskyddets genomförande.

Förslag till dylika bestämmelser framlades av *luftförsvarsutredningen* i dess den 11 december 1931 dagtecknade betänkande (statens offentliga utredningar 1932:3), vilket bland annat innehöll förslag till lag om luftförsvarstillstånd. Enligt detta förslag skulle rekvisitionslagens bestämmelser även äga tillämpning, då under luftförsvarstillstånd egendom behövde tagas i anspråk för det civila luftskyddets behov. Några bestämmelser om allmän medborgerlig plikt att fullgöra luftskyddstjänst eller arbete för luftskyddets genomförande upptogos icke i förslaget.

Civila luftskyddsutredningen framlade i sitt den 21 december 1936 dagtecknade betänkande (statens offentliga utredningar 1936:57) förslag till bland annat en luftskyddslag, vilken avsåg att meddela erforderliga lagbestämmelser angående såväl luftskyddets organisation och förberedande i fredstid som dess genomförande i händelse av krig eller krigsfara. Bland stadgandena om luftskyddets förberedande i fredstid upptog nämnda lagförslag en bestämmelse (12 §) om åläggande i vissa fall för kommuner eller enskilda att vidtaga särskilda åtgärder med avseende å driften vid mera betydelsefulla anläggningar eller inrättningar. Tillämpningen av bestämmelserna med avseende å krig och krigsfara gjordes beroende av att Konungen anbefallt »luftskyddstillstånd».

I samband med framläggandet för 1937 års riksdag av propositionen med förslag till luftskyddslag framhöll *chefen för socialdepartementet, statsrådet Möller*, att det med hänsyn till det nära sambandet mellan de i civila luftskyddsutredningens förslag intagna bestämmelserna med avseende å luftskyddstillstånd, å ena, samt rekvisitions- och förfoganderättslagstiftningen, å andra sidan, föreläge starka skäl att upptaga förslagen till samtidig behandling. Det finge emellertid i följd av sistnämnda lagstiftnings omfattande och invecklade beskaffenhet anses uteslutet att förelägga 1937 års riksdag förslag till rekvisitions- och förfogandelagar. Då det måste anses synnerligen angeläget, att statsmakterna snarast möjligt toge ståndpunkt till frågan om luftskyddets organisation, syntes det å andra sidan icke böra ifrågakomma, att luftskyddslagstiftningen i sin helhet uppsköttes. En möjlighet att tillgodose de önskemål, som här gjorde sig gällande, kunde vinnas genom att ur den av civila luftskyddsutredningen föreslagna luftskyddslagen utbryta de bestämmelser, som ägde avseende å luftskyddstillstånd. Stadganden i sistnämnda hänseende, sammanförda till en särskild lag, syntes lämpligen

kunna föreläggas riksdagen samtidigt med förslagen till rekvisitions- och förfogandelagar. Ehuru det i 12 § av civila luftskyddsutredningens förslag upptagna stadgandet om åläggande för kommuner eller enskilda att vidtaga vissa åtgärder icke direkt sammanhänge med bestämmelserna om luftskyddstillstånd, syntes det likväl lämpligt, att detta i den enskildes rättssfär mera ingripande stadgande upptoges i samband med de bestämmelser, som hade avseende å krig och krigsfara.

I enlighet med vad sålunda anförts utslöts ur luftskyddslagen såväl ifrågavarande 12 § som bestämmelserna med avseende å krig och krigsfara; dock upptogs en hänvisning till de särskilda bestämmelser med avseende å luftskyddstillstånd, som framdeles kunde komma att utfärdas. På grundval av de ur civila luftskyddsutredningens lagförslag utbrutna stadgandena och däröver avgivna remissutlåtanden har inom socialdepartementet utarbetats det nu föreliggande förslaget till lag om förfoganderätt för luftskyddets behov.

Utskottet.

Utskottet har i sitt denna dag avgivna utlåtande nr 21 beträffande förslagen till ny rekvisitionslag, lag om skyldighet i vissa fall att i fredstid tillhandahålla förnödenheter m. m. för krigsmaktens behov och militär förfogandelag framhållit, att de förhållanden, under vilka dessa lagar äro avsedda att tillämpas, enligt utskottets mening äro av den utomordentliga art, att de kräva tillgång till säregna hjälpmedel. Utskottet har vidare yttrat, att det, om syftet med en sådan lagstiftning skall kunna vinnas, icke torde kunna undvikas, att den kommer att delvis vila på andra grundsatser än de för normala fall gällande. Ett uttalande av denna innebörd kan enligt utskottets mening med samma fog göras beträffande förslaget till lag om förfoganderätt för luftskyddets behov. Detta förslag synes utskottet ägnat att läggas till grund för lagstiftning i ämnet.

Utskottet övergår härefter till att under de olika paragraferna verkställa detaljgranskning av lagförslaget. Därvid kommer redogörelse att lämnas för de särskilda spörsmål, som avses i motionen. I den mån förslagets bestämmelser icke i det följande beröras, hava de av utskottet lämnats utan erinran.

2 §.

I förevarande paragraf meddelas de lagbestämmelser, som erfordras för en tvångsvis genomförd utrymning av hotade orter.

Föredragande departementschefen har framhållit, att detta stadgande företrädesvis avsåge den mera permanenta utrymningen, som bestode, så länge fara för luftanfall föreläge. Påbud om tillfällig utrymning i samband med omedelbart hotande anfall syntes honom vara en åtgärd för upprätthållande av allmän ordning och säkerhet, som fölle under länsstyrelsens allmänna kompetens och varom särskilt stadgande i den nu föreslagna lagen icke erfordrades. En utomordentligt viktig uppgift för luftskyddet — om icke den viktigaste — vore att förebygga panik. Detta syfte främjades i särskilt hög grad genom att från de mest hotade orterna undanfördes personer, vilkas närvaro där vore obehörlig, framför allt barn och åldringar. Att man därvidlag icke helt kunde

åt vederbörande själva eller deras målsmän överlåta att avgöra, i vilken mån utrymning skulle komma till stånd, syntes uppenbart. Med hänsyn till utrymningens djupt ingripande verkningar — måhända som regel berörande flera län — syntes det emellertid välbetänkt, att Kungl. Maj:t förbehölles rätten att besluta, huruvida utrymning skulle komma till stånd. Permanent utrymning kunde ske även inom en kommuns område. Att, såsom föreslagits, i själva lagtexten inrycka en erinran om att utrymning icke tvångsvis borde genomföras, med mindre utrymningen i olika hänseenden på ett tillfredsställande sätt organiserats, syntes knappast vara erforderligt. Det syntes ligga i sakens natur, att en person icke kunde fällas till straff för överträdelse av myndighets föreskrift i sådant fall, då det erfordrats vissa resurser för att ställa sig föreskriften till efterrättelse, men dessa saknats. Vidare syntes Konungen böra beredas möjlighet att å länsstyrelse eller annan myndighet delegera sin beslutanderätt i fråga om utrymningens genomförande.

I *motionen I: 167* har i förevarande del anförts bland annat följande:

Under erinran att regeringsformen i sin § 16 ålägger Konungen bland annat att »ingen från ort till annan förvisa», vore man närmast benägen att anse § 2 i den föreslagna förfogandelagen omöjlig att förena med förbudet i grundlagen. Och även om man medger, att grundlagsstadgandet icke utgör hinder för Kungl. Maj:t och riksdagen att genom lag föreskriva vissa begränsningar i den medborgerliga friheten, kan detta medgivande icke sträckas ända därhän att genom lag skulle kunna tilläggas Kungl. Maj:t makt att *efter diskretionär prövning vidtagna administrativa åtgärder, dem grundlagen förbjudit*. Det högsta man här kan medgiva synes därför vara att civil utrymning må kunna påbjudas å sådana orter, som äro så att säga reserverade för försvars- eller krigsätgärder, såsom fästningsområden, varvsanläggningar och dylikt, varemot ett tvunget utrymmande av annan art icke lärer vara grundlagsenligt möjligt annat än för det fall, att naturkatastrofer eller därmed likställbar tilldragelse eljest icke kan avvärjas eller till sina verkningar neutraliseras, vilket för här föreliggande fall innebär, att *tillfällig* utrymning bör kunna föreskrivas, om denna är nödig, men däremot *icke den permanenta utrymning*, som förslaget § 2 avser. Den, som vill stå riskerna av ett luftanfall, torde alltså ej kunna därifrån hindras i annan mån än, såsom departementschefen uttalat, förebyggandet av panik kräver ett undantag, som emellertid icke lärer få utsträckas till den permanenta utvisning från orten, som departementschefen förordat. Beträffande § 2 måste därför anses nödigt att ändra uttrycket »ort, som hotas av anfall» t. ex. till »ort, som *omedelbart* hotas etc.» Likaså lärer slutbestämelsen i samma paragraf »ävensom, i den mån det prövas nödvändigt, bestämma, varest uppehåll skall tagas» böra ändras exempelvis till »ävensom, *därest annan bostad ej annorledes ordnats*, bestämma etc.»

§ 16 *regeringsformen* har följande lydelse:

Konungen bör rätt och sanning styrka och befordra, vrångvisa och orätt hindra och förbjuda, ingen fördärva eller fördärva låta, till liv, ära, personlig frihet och välfärd, utan han lagligen förvunnen och dömd är, och ingen avhända eller avhända låta något gods, löst eller fast, utan rannsaking och dom, i den ordning, Sveriges lag och laga stadgar föreskriva; ingens fred i dess hus stora eller stora låta; ingen från ort till annan förvisa; ingens samvete tvinga eller tvinga låta, utan skydda var och en vid en fri utövning av sin religion, så vitt han därigenom icke störer samhällets lugn eller allmän förargelse åstadkommer. Konungen låte en var bliva dömd av den domstol, varunder han rätteligen hörer och lyder.

Till belysning av detta lagbuds innebörd må erinras om vissa uttalanden i den vetenskapliga litteraturen. Professor *C. A. Reuterskiöld* har i en uppsats i Statsvetenskaplig Tidskrift år 1899 (sid. 281—296) framhållit, att paragrafen icke stadgat några bestämda principer för lagstiftningen eller utstakat några vissa gränser, över vilka denna icke finge gå vid reglerandet av individens rättsställning i förhållande till andra individer eller till samhället. Paragrafens grundsatser vore rättsatser blott för lagskipningen och överhuvud för styrelsen under och enligt de gällande lagarna. Med förvisningsförbudet i stadgandet kunde hava avsetts endast ett förbud mot godtycklig förvisning in casu genom polismakt eller på annat sätt men icke ett förbud mot begagnande av ett i lag möjligen medgivet förvisningsstraff eller ens av förvisningsåtgärder i administrativ väg, därest sådana vore medgivna i gällande lag. I samma författares kommentar till grundlagarna m. m. (uppl. 1934, sid. 32) har uttalats, att § 16 regeringsformen icke avsåge att giva riktlinjer för lagstiftningen utan blott att hindra godtycklighet i förvaltningen till skydd för medborgerliga friheter, vilka ej finge utan stöd av lag eller laga stadgar störas eller inskränkas. Vidare har professor Reuterskiöld i sitt arbete »Politiförvaltningsrätt» (sid. 17—18) yttrat, att politimakten vilade på grundprincipen, att all den maktanvändning, som vore nödvändig för vinnande av ändamålet med maktanvändningen, både vore tillåten och fordrad, men att därutöver all maktanvändning vore förbjuden. Politimaktens utövning vore emellertid reglerad genom begränsningsprincipen, som i fråga om personlig frihet och integritet innebure, dels att individens personliga rörelsefrihet icke finge in casu hindras, varmed alltså ingalunda uteslötes, att vissa generella rörelsehinder, gällande icke för viss individ utan för alla eller flera, politirättsligt kunde uppställas, dels att individen icke heller finge politirättsligt utsättas för fysiskt eller psykiskt tvång av något slag eller någon grad — allt så vida ej annorlunda vore för visst fall särskilt tillåtet eller föreskrivet. Professor *R. Malmgren* har i sin kommentar till grundlagarna m. m. (uppl. 1937, sid. 29—30) såsom sin åsikt uttalat, att ingrepp i den personliga friheten tydligen bleve berättigade, om man därvid kunde beropa sig på lag — vilken lag då såsom skyddande den enskildes frihet borde vara stiftad av Konung och riksdag samfällt — och laga former iakttoges. Det som § 16 regeringsformen ville rikta sig emot vore nämligen det godtyckliga ingripandet från Konungens och ämbetsmyndigheters sida. Författaren har vidare framhållit, att ingen finge förmenas att fritt välja vistelseort, såvida icke av Konung och riksdag gemensamt stiftad lag gjorde inskränkning i denna frihet, såsom förhållandet vore med t. ex. lösdrivare. Även professor *N. Herlitz* har i sitt verk »Om lagstiftning» (sid. 423—424) uttalat, att paragrafen närmast framstode som ett förbud mot det godtyckliga ingreppet i enskild frihet. Någon gränslinje, som lagstiftningen ej skulle få överskrida, kunde paragrafen under inga omständigheter anses hava uppställt. Filosofie doktor *K. Hagman* har i sin grundlagskommentar (uppl. 1915, sid. 9) framhållit, att uppräknningen i § 16 regeringsformen ej vore fullständig utan måste kompletteras med tillämpliga föreskrifter i allmän lag och laga stadgar, som ock innehölle närmare bestämmelser

angående sättet för skyddets utövning i varje fall. Paragrafens betydelse vore sålunda allenast att med hänvisning till dylika lagbud påpeka den grupp av medborgerliga rättigheter, som kunde sammanfattas under begreppet rätt till skydd. Vidare har professor *H. L. Rydén* i sitt arbete »Svenska riksdagen» (senare delen: I, sid. 36 noten) uttalat, att ifrågavarande paragraf garanterade den medborgerliga rättssäkerheten, sådan denna vore erkänd i gällande lag, och utgjorde en maning för Konungen att ej stifta lagar, som strede däremot. De av utomordentliga förhållanden framkallade lagbud, som innebure inskränkningar däri, kunde ej anses såsom mera stridande mot samma grundlagsparagraf än bestämmelserna i gällande lag om häktning, husrannsakan och särskilt forum.

I motionen I: 167 har med hänvisning till det i § 16 regeringsformen upptagna förvisningsförbudet uttalats, att det icke vore förenligt med grundlagen att genom lag tillägga Kungl. Maj:t makt att efter diskretionär prövning vidtaga administrativa åtgärder, som grundlagen förbjudit. Enligt motionärens mening kunde man icke sträcka sig längre än till ett medgivande, att civil utrymning kunde få påbjudas beträffande sådana orter, som vore så att säga reserverade för försvars- eller krigsåtgärder. En tvångsvis genomförd utrymning i andra fall syntes motionären grundlagsenligt möjlig endast under förutsättning, att naturkatastrofer eller därmed likställbara tilldragelser eljest icke kunde avvärjas eller till sina verkningar neutraliseras. Tillämpat på det nu föreliggande fallet skulle detta enligt motionärens mening innebära, att tillfällig utrymning borde kunna föreskrivas, om sådan vore nödig. Däremot skulle den mera permanenta utrymning, som företrädesvis avses i 2 §, icke vara tillåtlig.

En tvångsvis genomförd utrymning av en ort innebär givetvis ett starkt ingrepp i de enskildas självbestämmanderätt. Utskottet finner, i anslutning till vad motionären uttalat, att ett sådant ingrepp är försvarligt endast i den mån det framstår såsom ur allmänna synpunkter oundgängligen nödvändigt. Såsom föredragande departementschefen framhållit är det en utomordentligt viktig uppgift för luftskyddet att förebygga panik. Enligt utskottets mening skulle detta syfte i många fall icke, såsom motionären synes anse, nås allenast genom en sådan tillfällig utrymning, som sker på signalen flyglarm och varar till dess den omedelbara faran är överstånden. Av stor betydelse såsom skyddsmedel för civilbefolkningen och i hög grad ägnat att främja nyssnämnda syfte synes även vara att från de av anfall från luften mest hotade orterna undanföra personer, vilkas närvaro där är obehövlig, t. ex. barn och åldringar. En utrymning av denna art, som sker vid krigsfara eller då krig utbrutit och därefter består, så länge fara för luftanfall föreligger, har utomlands på flera håll tillmätts synnerlig vikt. I likhet med departementschefen anser utskottet uppenbart, att man icke helt kan överlåta åt vederbörande själva eller deras målsmän att avgöra, i vilken mån utrymning skall komma till stånd. Givetvis bör en sådan mera permanent utrymning såvitt möjligt ske frivilligt. Om samhällets intressen skulle göra det nödvändigt, måste

Utskottet.

emellertid enligt utskottets mening en dylik utrymning kunna genomföras tvångsvis. Det stadgande, varigenom möjlighet härtill öppnas, bör emellertid, på sätt i Kungl. Maj:ts förslag skett, bindas vid förutsättningen, att fara för luftanfall hotar. En med stöd av 2 § i den föreslagna lagen meddelad föreskrift om utrymning lärer ej få den karaktär av godtyckligt ingripande i ett särskilt fall, som § 16 regeringsformen åtminstone närmast torde avse att förebygga. För de flesta personer torde det snarast komma att framstå såsom en förmån, att en mindre hotad uppehållsort anvisas dem samt att — såsom jämväl lärer hava förutsatts — myndigheterna i samband därmed i olika hänseenden, t. ex. i fråga om transport, förplägnad och inkvartering, organisera utrymningen.

I motionen har vidare yrkats sådan ändring av paragrafen, att bestämmande, var uppehåll skall tagas, må ske icke — såsom enligt Kungl. Maj:ts förslag — i den mån det prövas nödvändigt utan därest annan bostad ej annorledes ordnats. Den av motionären förordade formuleringen synes emellertid mindre lämplig för det fall, att även den nya bostad, som av den enskilde må hava ordnats, skulle vara belägen inom ett hotat område. Det synes kunna förutsättas, att den uppfattning, som torde ligga till grund för ändringsförslaget, skall röna tillbörligt beaktande, även om paragrafen i denna del erhåller den av Kungl. Maj:t föreslagna lydelsen.

4 §.

Enligt 1 mom. i denna paragraf erhåller länsstyrelse befogenhet att anbefalla åtgärder för brandskydd, anordnande av skyddsrum m. m. *Föredragande departementschefen* har framhållit, att denna befogenhet självfallet icke finge användas på det sätt, att åtgärder påbjödes, vilka vore omöjliga att genomföra, t. ex. vidtagande av byggnadstekniska anordningar i fall, då materialier därför saknades. Därvidlag, liksom i fråga om utrymning av hotade orter, vore användningen av till buds stående maktmedel beroende av det sätt, varpå luftskyddet planlagts och i övrigt förberetts. I 2 mom. har utsagts, att därest någon underlåter att vidtaga åtgärd, som i 1 mom. avses, länsstyrelsen äger ombesörja denna. Kostnaden härför må efter domstols prövning uttagas av den försumlige, i den mån han icke på grund av stadgande i den nu föreslagna lagen eller eljest är berättigad till ersättning för åtgärden.

I *motionen I: 167* har anförts, att orden »eller vidtaga» i 1 mom. gåve anledning till erinringar, då det syntes vara myndighets sak både att låta vidtaga erforderliga åtgärder och att bekosta dem. I samband därmed syntes 2 mom. böra utgå. Skulle 1 mom. dock bibehållas oförändrat, syntes en omformulering av 2 mom. bliva nödig därhän, att det klart utsades, att kostnaden skulle gäldas i princip av länsstyrelsen och endast i det fall uttagas av den enskilde, att domstolen i orten funne vederbörande enskild hava genom sitt förhållande fördyrat densamma.

I förevarande sammanhang må erinras, att bestämmelser likartade med den i 1 mom. av förevarande paragraf givna finnas i 1895 års rekvisitionslag (§ 2

mom. 2, § 7 mom. 1). Ett sådant stadgande fanns även i 1918 års förfoganderättslag (5 § 1 mom.). Liknande föreskrifter hava även upptagits i de genom propositionen nr 3 till årets riksdag framlagda förslagen till ny rekvisitionslag (3 § fjärde stycket) och till militär förfogandelag (4 §).

Bestämmelsen i 4 § 1 mom., vilken har motsvarighet i annan, delvis ännu gällande lagstiftning, är enligt utskottets mening jämväl i vad därigenom stadgas skyldighet att vidtaga vissa åtgärder ett nödvändigt led i lagstiftningen för säkerställande av luftskyddets behov. Det i 2 mom. givna stadgandet om uttagande av kostnad för åtgärd, som i där avsett fall ombesörjts av länsstyrelse, synes utskottet näppeligen behöva föranleda missförstånd. Den av motionären alternativt föreslagna ändrade formuleringen av detta moment skulle därjämte — därest ersättningsbestämmelserna i 5 § bibehölles oförändrade — för fall som avses i 5 § 3 mom. komma att bereda en förmånligare ställning åt den försumlige än åt den, som ställde sig föreskrift om vidtagande av åtgärd till efterrättelse.

Med hänsyn till vad sålunda anförts kan utskottet icke tillstyrka de i förevarande del av motionen gjorda yrkandena.

6 §.

Såväl i nu gällande rekvisitionslag som i det genom propositionen nr 3 till årets riksdag framlagda förslaget till ny rekvisitionslag föreskrives, att i den mån priset på varor och tjänstbarheter kan på förhand bestämmas, taxor däröver skola upprättas. För uppgörande av taxorna och för bestämmande av sådan ersättning, som icke utgår efter taxa, tillsätts dels för varje landstingsområde respektive stad, som ej deltagar i landsting, som regel en lokal värderingsnämnd och dels för hela riket en riksvärderingsnämnd. Enligt ett av *rikskommissionen för ekonomisk försvarsberedskap* upprättat förslag till allmän förfogandelag, skulle ersättning för egendom, som enligt sistnämnda lag toges i anspråk, bestämmas av ett särskilt organ, statens värderingsnämnd. Av hänsyn till nödvändigheten av enhetliga grunder för prisbildningen skulle statens värderingsnämnd övertaga de funktioner, som enligt rekvisitionslagen tillkomma riksvärderingsnämnden. För tillgodoseende av detta syfte har rikskommissionen utarbetat ett särskilt lagförslag.

Även *civila luftskyddsutredningen* har erinrat, att luftskyddets försörjning med förnödenheter av hänsyn till prisbildningen måste inordnas i det allmänna krigshushållningssystemet. Detta syntes få ske på det sättet, att rekvisitionslagens nämnder och taxor bleve normgivande även för anskaffning av förnödenheter för luftskyddet.

Föredragande departementschefen har i propositionen uttalat, att det på sätt utredningen anfört syntes lämpligt, att bestämmelserna om ersättning enligt förevarande lag nära anslötes till motsvarande bestämmelser i lagstiftningen angående rekvisition för krigsmaktens behov. I 4 § 2 mom. har emellertid stadgats ett undantag från huvudregeln, innebärande att kostnaden för åtgärd, som vidtagits av myndighet, endast efter domstols prövning må ut-

tagas av den, som försummat att verkställa åtgärden. En hänvisning till nämnda stadgande har gjorts i 6 §.

I förevarande sammanhang må erinras, att *lagrådet* i anslutning till granskningen av förslaget till lag om skyldighet i vissa fall att i fredstid tillhandahålla förnödenheter m. m. för krigsmaktens behov erinrat, att enligt såväl sistnämnda förslag som de samtidigt till granskning föreliggande förslagen till militär förfogandelag och lag om förfoganderätt för luftskyddets behov ersättnings- och skadeståndsfrågor i stor utsträckning skola avgöras av riksvärderingsnämnden, emot vars beslut talan ej skall få fullföljas. Lagrådet har vidare framhållit, att dessa frågor otvivelaktigt i många fall bleve av beskaffenhet att ställa stora krav på nämndens förmåga att så handlägga sin uppgift, att avgörandet komme att grundas ej blott på praktisk insikt och erfarenhet utan även på lagkunskap. Då nu åsyftades att genom lagstiftning fullständigt reglera här avsedda förhållanden, syntes i fråga om nämndens sammansättning och beslutförhet icke böra saknas uttrycklig bestämmelse därom, att åtminstone en av nämndens ledamöter skall hava utövat domarämbete.

Med beaktande av vad lagrådet sålunda anført har i 11 § andra stycket av det nu föreliggande förslaget till rekvisitionslag införts en bestämmelse av innehåll, att av de av Konungen utsedda ledamöterna i riksvärderingsnämnden samt ställföreträdarna för dem minst en ledamot och en ställföreträdare skola hava utövat domarämbete.

I *motionen I: 167* har anförts, att bestämmelsen i 6 §, att ersättningsanspråk skola prövas i den ordning rekvisitionslagen stadgar, förefölle så mycket mindre lämplig, som grunden för förfogandet icke vore något militärt behov och ersättningsfrågan i verkligheten vore en fråga om ersättning för skada eller för expropriation. Det enda riktiga vore att låta ersättningsfrågan prövas av vanlig domstol.

Utskottet

Även enligt utskottets mening torde det med hänsyn till önskvärdheten av enhetliga grunder för prisbildningen vara lämpligt att ansluta bestämmelserna om ersättning enligt förevarande lagförslag till motsvarande stadganden i den föreslagna lagstiftningen om rekvisition för krigsmaktens behov. På lagrådets föranledande har i förslaget till rekvisitionslag införts bestämmelsen, att av de av Konungen utsedda ledamöterna i riksvärderingsnämnden samt ställföreträdarna för dem minst en ledamot och en ställföreträdare skola hava utövat domarämbete. Denna bestämmelse torde vara ägnad att i viss mån tillgodose det syfte, som skulle vinnas genom en överflyttning av ersättningsfrågornas prövning till de allmänna domstolarna.

På grund av vad sålunda anförts finner sig utskottet icke böra tillstyrka det i motionen framlagda yrkandet om ändring av förevarande paragraf.

8 §.

Bestämmelser om deklarationsplikt funnos upptagna i de år 1916 och senare under världskriget antagna förfoganderättslagarna. I 1918 års lag återfinnes stadgande därom i 14 §.

Civila luftskyddsutredningen har anfört, att det för att bestämmelserna om rätt att taga i anspråk egendom för luftskyddet skulle erhålla full effektivitet erfordrades, att vederbörande myndigheter ägde kännedom om förefintliga tillgångar av för luftskyddet användbar materiell m. m. Möjlighet att ålägga deklarationsplikt borde därför stå länsstyrelsen till buds.

Föredragande departementschefen har icke haft något att erinra mot förslaget om införande av deklarationsplikt. Han har emellertid ansett behöfligt att efter mönster av vissa bestämmelser i förslaget till militär föfogandelag föreslå jämväl stadganden om rätt till husundersökning och rätt att taga del av handelsböcker m. m. för utrönande av om deklarationsplikt underkastade varor äro tillfinnandes.

I *motionen I: 167* har gjorts gällande, att deklarationsplikten ur rättssynpunkt saknade nödigt underlag, då det icke vore den enskilde utan myndigheten som hade att anordna luftskyddet och det borde ankomma på myndigheten att i tid anskaffa nödiga medel. Att sedermera, om brister visade sig vara för handen, visst tillfälligt föfogande över tillgänglig enskild egendom kunde bliva erforderligt, vore ingalunda tillräcklig grund för ett sådant ingripande, som karakteriserades genom deklaration, husundersökning o. s. v. Ett dylikt ingripande skapade allenast irritation och undergrävde rättsrespekten utan att någonting därigenom omedelbart vunnes, som uppvägade rättsäkerhetens förlust. Därför borde hela 8 § utgå.

Med hänsyn till nödvändigheten av att såvitt möjligt säkerställa luftskyddets behov torde införande av bestämmelser om deklarationsplikt och rätt till husundersökning m. m. icke kunna undvikas. Då vidare bestämmelserna härom — som icke sakna motsvarighet i tidigare lagstiftning — endast under särskilda undantagsförhållanden skola träda i tillämpning, lär icke med fog kunna göras gällande, att de skulle innefatta alltför långt gående ingrepp i de enskildas självbestämmanderätt.

Utskottet.

. 9 §.

I 2 § 6) *luftskyddskungörelsen* stadgas, att vid luftskyddets förberedande bör övervägas, i vad mån planläggningen bör omfatta organiserande av luftskyddstjänst, såsom ordnings- och vakttjänst, brandtjänst, indikerings-, sanerings- och röjningstjänst, reparationstjänst samt sjukvårdstjänst.

Beträffande kommunernas skyldighet att under krigsförhållanden medverka vid luftskyddet har *luftförsvarsutredningen* anfört bland annat, att såsom regel kunde uppställas, att kommunerna och de enskilda skulle ställa sina organisationer och anstalter till luftskyddets disposition, men att staten måste i största möjliga utsträckning bestrida de ökade kostnader, som föranleddes av kriget.

Civila luftskyddsutredningen har i sitt förslag upptagit en bestämmelse, motsvarande den nu ifrågavarande. I motiveringen har utredningen såsom ett nödvändigt avsteg från principen att staten borde bestrida kostnaderna

för luftskyddet framhållit, att kommunerna borde under krig bekosta redan befintliga kommunala organs och personalstyrkors verksamhet i luftskyddets tjänst.

I yttrande till statsrådsprotokollet i samband med avlåtande till 1937 års riksdag av propositionen nr 211 med förslag till luftskyddslag har föredragande departementschefen, efter gemensam beredning med bland andra chefen för finansdepartementet, givit sin principiella anslutning till civila luftskyddsutredningens förslag såvitt angår kostnadernas fördelning. Departementschefen har därvid framhållit bland annat, att vissa av praktiskt-organisatoriska och statsfinansiella hänsyn föranledda modifikationer i den allmänna regeln icke torde kunna undgås, i varje fall om ett effektivt luftskydd skulle kunna åstadkommas inom något så när rimlig tid.

I föreliggande proposition har föredragande departementschefen erinrat, att civila luftskyddsutredningen, vad särskilt anginge förevarande paragraf, förutsett, att för åtgärder, som avsåges däri, icke skulle till vederbörande kommun utgå någon ersättning. Departementschefen har förklarat, att han anslöte sig till utredningens förslag att kommun skulle vara pliktig att utan ersättning ställa till förfogande hos kommunen anställd personal. Begränsningen av kommunens skyldighet att utan ersättning tillgodose luftskyddet i detta liksom i övriga hänseenden läge i uttrycket »i enlighet med planerna för luftskyddet». Kommun ägde enligt luftskyddslagen möjlighet att genom luftskyddsnämnd i samband med planläggningen bevaka kommunens intresse i olika hänseenden.

I motionen I: 167 har i förevarande sammanhang anförts:

Beträffande §§ 9—12 göra sig starka betänkligheter gällande. Även om §§ 10 och 11 kunna anses befogade och kanske ofrånkomliga, måste bestämt bestridas, att de »kommunala kårer» varom i § 9 talats, överhuvud böra upprättas. Personlig tjänsteplikt i nödfall, såsom vid skogsbrand eller då i stad brandkår saknas, är en sak, upprättandet av kårer, som måste få mer eller mindre en militär karaktär, varken är eller bör vara en kommunal angelägenhet. Snarare borde sådana kårer förbjudas och endast nödiga tillfälliga övningar i luftskydd för dem, som må vara personligt tjänstpliktiga, möjliggöras eller eventuellt till och med påbjudas. Och då det i § 12 givna stadgandet, sett mot bakgrunden av föreskrifterna om »planer» för luftskyddets effektivering, vilka måste bli av administrativ natur, kan och sannolikt kommer att tolkas såsom innebärande att vederbörande uttagna personer skulle åläggas viss utbildning, vilken dessutom mycket väl kan tänkas bli olika för olika personer och förty omfatta utbildning av olika grader av befäls personer, stegras betänkligheterna mot hela denna anordning därhän, att det icke återstår annat än att yrka rent avslag å såväl § 9 som § 12. Skulle i någon form bestämmelserna böra av andra ersättas, lärer dock riksdagen icke vara i tillfälle att nu verkställa härför nödig utredning, utan böra till Kungl. Maj:t hemställa om framläggande i ty fall för nästa riksdag av kompletterande stadganden.

Utskottet.

Bestämmelsen i förevarande paragraf om skyldighet för kommun att ställa kommunala kårer och annan hos kommunen anställd personal till förfogande för luftskyddstjänst tager närmast sikte på polis- och brandkårer, renhåll-

ningspersonal och viss personal vid andra tekniska verk samt i viss utsträckning även på sjukvårdspersonal. Vidare torde avses personal, erforderlig för övriga ändamål, som angivas i 2 § 6) luftskyddskungörelsen. Däremot åsyftas enligt utskottets mening icke upprättande av kårer med militär karaktär. Givet är, att förhållandena under krigstid kunna medföra betydande krav på reservpersonal i de kårer, som i stadgandet avses. Utskottet vill emellertid i detta sammanhang erinra om den i paragrafen gjorda begränsningen av nyssnämnda skyldighet, innebärande att kommun icke är skyldig att för något slag av luftskyddstjänst tillhandahålla större personal än som, då luftskyddstillstånd inträdde, var anställd inom vederbörande kår eller annan mot luftskyddstjänsten svarande förvaltningsgren.

Utskottet finner ej anledning frångå Kungl. Maj:ts förslag i nu ifrågasvarande hänseende.

12 §.

Civila luftskyddsutredningen har framhållit, att för luftskyddsåtgärdernas genomförande vid luftskyddstillstånd erfordrades bland annat stadganden dels om allmän medborgerlig arbetsplikt och dels om tjänsteplikt för den för luftskyddstjänsten erforderliga personalen, och i samband därmed framlagt vissa förslag.

Föredragande departementschefen har i propositionen erinrat, att behovet av de av utredningen föreslagna, i den personliga självbestämmanderätten djupt ingripande stadgandena om tjänste- och arbetsplikt icke blivit ifrågasatt i något av de över utredningens betänkande avgivna utlåtandena. Dylika bestämmelser syntes även honom erforderliga, om ett effektivt luftskydd skulle kunna skapas. Endast de bestämmelser, som vore av väsentlig betydelse för medborgarnas förpliktelser i samband med luftskyddstjänsten, borde emellertid inflyta i lagen. De bestämmelser, som av hänsyn till krigsmaktens eller folkhushållningens behov av personal inskränkte rätten att uttaga för luftskyddsverksamheten lämpliga personer, syntes däremot höra hemma i en tillämpningsförfordning. I 12 § — vilken saknar motsvarighet i utredningens förslag — hade meddelats vissa ytterligare bestämmelser, som syntes nödvändiga såsom komplement till stadgandena i 10 och 11 §§.

I fråga om de uttalanden och yrkanden, som i *motionen I: 167* gjorts beträffande förevarande paragraf, får utskottet hänvisa till den under 9 § lämnade redogörelsen.

Såsom utskottet här ovan i olika sammanhang haft anledning framhålla skola flertalet av bestämmelserna i förevarande lag, bland dem även stadgandena i 12 §, tillämpas blott under de exceptionella förhållanden, som avses i 2 §. Med hänsyn härtill och då, såsom föredragande departementschefen anført, stadgandena i 12 § torde vara nödvändiga som komplement till bestämmelserna i de båda närmast föregående paragraferna, får utskottet tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag i nu ifrågasvarande hänseende.

Utskottet.

17 §.

Utskottet.

Utskottet, som icke har något att anmärka mot förevarande paragraf, anhåller att få hänvisa till vad utskottet i sitt denna dag avgivna utlåtande nr 21 anfört beträffande 15 § i förslaget till militär förfogandelag.

Under åberopande av vad i det föregående anförts får utskottet hemställa,

A. att förevarande proposition måtte bifallas av riksdagen; samt

B. att motionen I: 167 måtte anses besvarad genom utskottets hemställan under A.

Stockholm den 11 mars 1938.

På andra lagutskottets vägnar:

DAVID NORMAN.

Vid ärendets behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Norman, Linder, Tamm, P. Sandström, Olof Carlsson, Elon Andersson, Sten och Holstenson*;

från andra kammaren: herrar *Hage, Olovson, Skoglund², Hallagård², Molander, Sandström* i Härnösand¹*, *Hansson* i Örebro, fröken *Andersson* samt herr *Barnekow*.

¹ Ej närvarande vid behandlingen av 16 §.

² Närvarande endast vid behandlingen av 16 §.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herr *Molander*, som ansett, att första stycket i utskottets motivering beträffande 9 § (sid. 16—17) bort utgå.
